

УДК 94 (477): 355.01

Горбачевський Т. С.,

e-mail: horbaczewski.taras@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9358-0443, Researcher ID: C-6648-2019,

к.і.н., молод. наук. співр., Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, м. Львів

МЕРЕЖА ВОЛОНТЕРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДОПОМОГИ АТО (2014–2017 РОКИ)

Анотація. У статті проаналізовано етапи формування та реорганізації волонтерського руху після Революції Гідності. Прослідковано основні напрями роботи волонтерських організацій. Здійснено спробу класифікувати види волонтерських об'єднань та їх форми співпраці. Сама мережа волонтерських організацій складається з всеукраїнських, регіональних, місцевих та міжнародних організацій, що діють на території України. Волонтерський рух став віддзеркаленням недостатньої державної підтримки в найважливішому напрямі – боротьбі з агресором на Донбасі. Виокремлено фактори наростання волонтерського руху з наростанням російської агресії на сході України. Наведено статистичні дані щодо основних напрямів в галузях матеріально-технічної, фінансової допомоги та соціально-психологічної, юридичної підтримки. Простежено особливості виникнення волонтерських організацій безпосередньо в прифронтовій зоні. Окремо виділено харитативні функції церковних організацій, що серед інших соціальних напрямів своєї роботи виділили у своїй діяльності потребу допомоги учасникам АТО, їх сім'ям, переселенцям. Особливим напрямом роботи стала потреба збору коштів для відбудови звільненого Донбасу. Виділено впливи міжнародних організацій на специфіку роботи українських волонтерських структур, їх входження в світову систему, залучення української діаспори. Волонтерський рух українців підтримали не байдужі громадяни багатьох країн Європи та Америки. Проаналізовано законодавчі ініціативи органів державної влади для легалізації та координування волонтерського руху.

Ключові слова: волонтерський рух, Донбас, громадська організація, правовий захист, АТО.

Horbachevsky T. S.,

e-mail: horbaczewski.taras@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9358-0443, Researcher ID: C-6648-2019,

Ph. D. in History, junior research fellow of the Institute of Ukrainian studies I. Kryp'iakevich NAS of Ukraine, Lviv

SYSTEM OF VOLUNTEER ORGANIZATIONS HELP ATO (2014–2017)

Abstract. The stages of formation and reorganization of the volunteer movement after the Revolution of Dignity are analyzed in the article. The basic directions of work of volunteer organizations are traced. An attempt was made to classify the types of volunteer associations and their forms of cooperation. The network of volunteer organizations consists of all-Ukrainian, regional, local and international organizations operating on the territory of Ukraine. The volunteer movement was a reflection of the lack of state support in the most important direction - the fight against the aggressor in the Donbass. The factors of increase of the volunteer movement with the increase of Russian aggression in the east of Ukraine are distinguished. The statistics on the main directions in the fields of logistical, financial aid and social-psychological, legal support are given. The peculiarities of the emergence of volunteer organizations directly in the frontal zone are traced. The charitable functions of church organizations, which among other social areas of their work, highlighted in their activity the need to help ATO participants, their families, and displaced persons, were singled out. A special area of work was the need to raise funds for the reconstruction of the liberated Donbas. The influence of international organizations on the specifics of the work of

Ukrainian volunteer structures, their entry into the world system, involvement of the Ukrainian diaspora are highlighted. Volunteer movement of Ukrainians was supported by indifferent citizens of many countries of Europe and America. The legislative initiatives of the state authorities for the legalization and coordination of the volunteer movement are analyzed.

Key words: volunteer movement, Donbass, public organization, legal protection, АТО.

DOI: <https://doi.org/10.36477/2616-8510-2019-16-14>

Постановка проблеми. Волонтерський рух в Україні набув значного розмаху під впливом ряду факторів. Безумовно, основними причинами стали Революція Гідності та початок російського вторгнення в Крим, що сприяло постанню організованої громадської допомоги спочатку революціонерам, а потім українській армії, стан якої в плані технічного і матеріального забезпечення виявився плачевним.

Виклад основного матеріалу дослідження. Немає точної дати утворення волонтерського руху для допомоги армії, як і точної дати його оформлення у волонтерські організації. Розгалужена система допомоги армії з'явилася приблизно в травні – червні 2014 року. Рух виникав стихійно з окремих волонтерів, що об'єднувалися в групи. З часом з'явилися лідери, що привели роз'єднані самоорганізовані групи до централізованого керування, а відтак – посилення впливу на державний апарат та ефективність допомоги. Також важливу роль у розповсюдженні мережі волонтерства відіграли соціальні мережі. Необхідність у волонтерському русі була зумовлена наступними факторами:

- відсутність в армії достатніх ресурсів (одягу, засобів особистого захисту, медикаментів, їжі);
- відсутність організації своєчасного забезпечення цими ресурсами, налаштування логістики;
- відсутність потрібного забезпечення технікою;
- слабка виробнича база;
- відсутність достатньої підтримки переселенців зі сторони держави.

Отже, волонтерський рух став насамперед віддзеркаленням недостатньої державної підтримки в найважливішому напрямі – боротьбі з агресором та проросійськими бойовиками на Донбасі. Найбільше волонтерських об'єднань зафіксовано в областях, суміжних із зоною АТО, зокрема в Харкові, Дніпрі, Запоріжжі. Не останню роль у допомозі армії України відіграли і волонтери із західних областей України. У Міністерстві інформаційної політики зібрано інформацію про основні волонтерські об'єднання та напрями їх роботи¹.

Організацією Об'єднаних Націй у грудні 2014 року проведено дослідження на тему: «Волонтерський рух в Україні». В ході проекту встановлено, що майже чверть громадян України мали певний досвід волонтерства або сприяли його роботі; 9% українців почали займатись волонтерством внаслідок початку російської агресії в 2014 р. Якщо до Революції Гідності актуальною роботою волонтерів була підтримка соціально незахищених верств населення, то з початком війни 70% волонтерів зосередилися на підтримці українських бійців та армії в цілому, ще частина сприяла вирішенню потреб внутрішньо переміщених осіб з Криму та Донбасу. Також дослідження зафіксувало, що більшість волонтерів мають вищу освіту та значна частина належить до середнього класу.

У 2016 р. ООН на території України проводила заходи щодо покращення потенціалу та популяризації заходів із вдосконалення законодавчих і політичних умов для волонтерської діяльності в Україні, а також привернення уваги української громадськості до розвитку волонтерства².

Види організації

В умовах військового протистояння на Сході України держава максимально заохочувала громадські ініціативи шляхом формування сприятливого законодавчого середовища для утворення волонтерських громадських об'єднань. «Громадською організацією є об'єднання громадян, створене з метою здійснення своїх прав і свобод, задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів..., а також впливу на вироблення та здійснення політики держави»³. Громадські організації в Україні поділяють на всеукраїнські, регіональні, місцеві та ті, які мають міжнародний статус.

Найбільший підйом волонтерського руху зафіксовано в 2015 р., коли на території України свою діяльність поширювали понад двісті з половиною знаних волонтерських ініціативних об'єднань. Зазвичай в обласних центрах поставали своєрідні координаційні центри, що згуртували ряд громадських об'єднань в спільному прагненні допомогти українським воякам на Сході. Загалом різноманітні за походженням і

соціальним складом волонтерські об'єднання скеровували свою роботу в кількох пріоритетних напрямках, основний з яких – фінансова, гуманітарна підтримка воїнам АТО. Важливою складовою роботи волонтерів стали моральна та матеріально-технічна підтримка демобілізованих військових та їх сімей.

Організаційне оформлення та робота волонтерських організацій здійснювалися в різноманітний спосіб: від професійних, громадських, освітніх об'єднань, так все могло починатися і з ініціативи однієї особи або кількох людей, не пов'язаних між собою, як це спостерігалось у Львові, коли кожного вівторка, четверга та суботи біля пам'ятника королю Данилу волонтери збирали допомогу для земляків-добровольців. Ініціатором таких зборів стала Люба Возняк – волонтер спільноти “Допоможи фронту”, юрист за освітою, а заодно й молода мама двох дітей. Як згадувала сама волонтерка: “Почалося все з того, що одного разу я прочитала про те, що хлопці не мають шкарпеток. Це було місяці 4 тому. Коли я це прочитала, одразу ж написала, що о такій-то годині буду стояти біля короля Данила збирати шкарпетки. І воно потім якось закрутилося. Спочатку стояла сама, попросила подругу, щоб підстрахувала на випадок, якщо малий прокинеться. Потім прийшла ще одна жіночка. А коли збір набрав більших масштабів, люди просто приходили і залишалися. Кожного разу приходять одні і ті ж люди – 6-8 осіб, але завжди є достатня кількість, щоб допомагати”⁴.

Звичайно, система волонтерського руху функціонувала завдяки її людським ресурсам. Традиційно науковці застосовують класифікацію добровільних помічників в Україні, поділивши їх на три умовні групи в залежності від причетності до певної організаційної структури: 1) волонтери, які працюють при Центрах соціальних служб; 2) волонтери, які є членами різних громадських організацій; 3) волонтери, які представлені іншими категоріями населення. Серед волонтерів слід виділити власне фахівців, а це психологи, педагоги, соціальні педагоги, соціальні працівники, юристи, лікарі, які надають консультативну та практичну допомогу як учасникам АТО, так і переселенцям із зони конфлікту. В таких випадках основним рушійним мотивом участі спеціалістів у волонтерському русі є реалізація особистих професійних можливостей. Іншу велику групу добровільних помічників становлять волонтери-члени громадських організацій. Ці організації надають широкий спектр соціальних послуг, але основний акцент у своїй діяльності роблять на матеріальній підтримці окремих груп чи сімей: фінансовій допомозі, забезпеченні продуктами харчування, медикаментами та ін., постраждалих внаслідок бойових дій, переселенців, бійців⁵.

Роботу всеукраїнських волонтерських організацій можна поділити за двома основними напрямками. Це матеріально-технічна, фінансова допомога та соціально-психологічна, юридична підтримка. Ще одним умовним поділом може слугувати підтримка переселенців з Криму та зони АТО. Наприклад Міністерство інформаційної політики виділило низку таких об'єднань: Армію SOS, Благодійний фонд допомоги армії “Повернись живим”, Крила Фенікса, Підтримай армію України, Волонтери без кордонів, які спеціалізуються на закупівлі необхідних для військових амуніції, засобів захисту, зв'язку та розвідки, уніформи та продовольства, а також їх доставку безпосередньо на фронт. В свою чергу, Координаційний центр міста Києва, ДемАльянс допомога, Волонтерське об'єднання “Кожен може допомогти”, Офісна сотня допомоги українській армії у своїй роботі також допомагали людям, змушеним покинути рідні домівки, у розселенні та працевлаштуванні, здійснювали соціальну, психологічну, інформаційну та юридичну підтримку родинам воїнів АТО та солдатам, які постраждали внаслідок бойових дій⁶.

У пік розвитку волонтерського руху середини 2015 р. в Україні нараховувалося понад 250 широковідомих волонтерських організацій, що спеціалізувалися на вирішенні проблем, породжених російсько-українським протистоянням в Криму та на Донбасі, а загалом, за словами Давида Ахрамії (координатор Ради волонтерів при міністерстві оборони): “Зібрати статистику було дуже складно, але, враховуючи дані ЗМІ, реєстрів Мінсоцполітики, а також інформацію, подану Державними облдержадміністраціями, я нарахував 14,5 тисяч волонтерів, які професійно і постійно займаються цією діяльністю, і більше 2,5 тисяч організацій (дані мобільних операторів, Приватбанку та інші джерела). Також більше 1,5 мільйона українців хоча б один раз допомагали армії”⁷. Звичайно, ця чисельність волонтерів та організацій постійно коливалася. Цікаво, що багато з них виникли як місцеві, регіональні. Відповідно, свої зусилля для допомоги українській армії географічно обмежували від області до окремої територіальної громади. Варто згадати ГО “Суспільні ініціативи Козятинщини”, Благодійна організація “Фонд громади Житомир”, Громадська спілка м. Полтави “Громада Полтави”, 39 жіноча сотня самооборони м. Кривий Ріг та ін. До цього переліку слід додати Полтавський батальйон небайдужих, що займався допомогою мобілізованим військовим, добровільним загонам (“Азов”, “Донбас”, “Дніпро”, “Айдар”), медикам, що вирушали у зону АТО, а також бійцям батальйону МВС “Полтава”.

Інші місцеві громади, не створюючи власних волонтерських структур активно співпрацювали з великими волонтерськими об'єднаннями. Показовою стала історія містечка Ямпіль Донецької області, звільненого українськими військами у 2015 р., місцева влада якою всіляко сприяла переселенцям з тимчасово окупованих територій, залучаючи як місцевих волонтерів, так і всеукраїнський благодійний фонд “Соціальна співпраця”, головним пріоритетом якого є впровадження Благодійної Ініціативи “Турбота & Підтримка”, що передбачало декілька напрямків співпраці з місцевою владою м. Ямпіль, а саме: збір речей для біженців із зони АТО; підтримка арт-терапевтичного проекту для хворих дітей; адресна гуманітарна допомога сім'ям, що знаходяться у скрутному матеріальному становищі. Збір речей для біженців розпочався як відгук на потреби жертв терористичних дій ДНР. Ямпіль зумів повернутися до мирного життя та допомагати іншим містам Донбасу – Шахтарська, Горлівки, з яких прибували переселенці⁸.

Чимало місцевих волонтерських організацій виникало безпосередньо в прифронтовій зоні, формувалися з патріотично налаштованого населення, готового підтримувати свою, а не чужу армію. Однією з найбільших стала волонтерська група “Бахмут український” м. Бахмут, Донецької обл., що допомагала пораненим бійцям АТО, переселенцям, військовослужбовцям⁹.

Чисельну групу волонтерських організацій становили ті, які виникли з ініціативи окремих осіб, що зазвичай переростали в справжні команди. Андрій Хліборіз, Юлія Федорчук, Два Родіона, особиста ініціатива Олександра Рудоманова, Олексій Біда, Оксана Діордійчук, Олег Рижинко та десятки інших людей та груп, які в умовах війни не залишилися осторонь чужого горя, згуртували навколо себе команди небайдужих добровольців та активно допомагали як окремим підрозділам, так і переселенцям, створювали власні соціальні ініціативи¹⁰. Показовою є постать Петра Дудника, який за час війни разом зі своєю командою вивіз із зони бойових дій більше 16 тис. дітей, жінок та людей похилого віку. Будучи пастором Церкви “Добра вістка”, провадив активну місіонерську роботу в Слов’янську, прифронтовій зоні, очолив проект національного усиновлення “Ти будеш знайдений”, сам став батьком для шести дітей-сиріт¹¹. Львівська тележурналістка, волонтер Ксенія Клим на своїй сторінці у соціальній мережі “Фейсбук” розмістила повідомлення про початок збору вишиванок для людей з Донбасу, які, незважаючи на війну, залишилися у прифронтовій зоні і вважали себе українцями. Як писала К. Клим, - “...Разом із місцевими волонтерами із Северодонецька, зокрема з Наталією Богуславською, задумали розпочати збір вишиванок для людей із Сходу України, аби в цей страшний час у такий спосіб підтримати їх, підтримати їх вибір – бути українцями. Ми – єдина країна! Давайте наповнимо ці слова змістом. Це, насамперед, буде підтримкою і для наших хлопців”¹².

Низка волонтерських організацій поставили за своє завдання допомагати окремим підрозділам ЗСУ (допомога батальйону “Київ”, допомога 95-ій аеромобільній бригаді, Твоя допомога армії (для нац. гвардії), допомога Державній прикордонній службі України, БО “Благодійний фонд допомоги батальйону “Донбас””, Підтримка сумської реактивної артилерійської бригади А1476 та інші). В своїй активності спільноти мали за мету провокувати будь-яку ініціативу та цільову допомогу вказаним бойовим частинам, що перебували в зоні АТО¹³.

В напрямку допомоги пораненим бійцям АТО, їх сім'ям працювала наступна група волонтерських організацій – Фонд допомоги пораненим та сім'ям загиблих, Фронтowa аптечка батальйону № 11 “Київська Русь”, Центр волонтерської допомоги та інші. З метою об'єднати зусилля усіх громадських та волонтерських організацій, які хотіли і могли допомагати українським військовим та пораненим в ході АТО, створено Центр допомоги військовим та пораненим, що надавав допомогу в напрямках: 1) гуманітарна підтримка; 2) надання продуктів харчування; 3) збір медикаментів та спеціалізованого обладнання для лікарень; 3) консультації психологів та юристів; 4) логістика¹⁴.

Не залишилися осторонь церковні структури більшості конфесій на території України, які створили окрему групу волонтерських ініціатив, що серед інших важливих соціальних напрямів роботи виділили у своїй діяльності потребу допомоги учасникам АТО, їх сім'ям, переселенцям. Найбільшими стали Всеукраїнська мережа благодійної організації Карітас (УГКЦ) та Відділ соціального служіння та благочинної діяльності УПЦ КП, з філіями по всій Україні. До слова, презентація останнього відбулася 8 липня 2014 р., в Михайлівському монастирі Києва. Як повідомили УНІАН в УПЦ КП, новостворений відділ очолив священник Сергій Дмитрієв, який донедавна перебував в структурі УПЦ МП, що зайняла неоднозначну позицію щодо конфлікту на Сході України¹⁵. На презентацію тоді завітали також 30 дітей біженців зі Сходу країни, що лишилися без житла та якими заопікувався новостворений відділ¹⁶, що став своєрідним координаційним центром для сотень парафій та вірних УПЦ.

Низка волонтерських організацій у своїй роботі зосередилася на **допомозі переселенцям** з тимчасово окупованих територій. Всеукраїнським став Центр допомоги вимушеним переселенцям, що забезпечив постійну двосторонню взаємодію сторін, які мали можливість та бажання надати допомогу і тих, хто такої допомоги реально потребував, пошуку таких осіб, лобювання інтересів вимушених переселенців в органах державної влади¹⁷. В даній сфері також працювали Благодійний Фонд “Серце”, Логістичний штаб, Твоя опора та інші.

Волонтерські організації земляців Підтримай армію України допомога воїнам АТО, вихідцям із західних областей, Полтавський батальйон небайдужих займалися допомогою мобілізованим військовим, добровольчим загонам (“Азов”, “Донбас”, “Дніпро”, “Айдар”), медикам, що вирушали у зону АТО, а також бійцям батальйону МВС “Полтава”. Потужними організаціями, що діяли в даному напрямку, виступають Миколаївський обласний благодійний фонд “Регіональний фонд благочестя”, Єдиний координаційний центр з надання допомоги патріотам Миргородщини, які брали участь в АТО, ГО “Карпатська ініціатива”, Рух підтримки закарпатських військових та ряд інших¹⁸.

Внаслідок початку бойових дій деякі **волонтерські організації**, що існували раніше і спеціалізувалися на інших соціальних проектах, **переорієнтувалися** в своїй діяльності або додавали нові напрями роботи, спрямовані на підтримку незахищених верств населення із зони конфлікту. Яскравим прикладом можна назвати Фонд Олени Пінчук “Антиснід”, що влітку 2014 р. відкрив новий напрямок діяльності – допомога людям, які постраждали внаслідок бойових дій¹⁹. Було проведено ряд заходів із збору коштів для переселенців та їх дітей хворих на снід, фінансування оздоровчих таборів для дітей переселенців, передачі сучасного обладнання для військового клінічного госпіталю м. Київ та ряд інших проектів.

Новим напрямом роботи волонтерських служб стала потреба збору коштів для **відбудови Донбасу** після звільнення від терористів ряду міст українською армією. Так, проект “Новий Донбас” започаткував збір будівельних матеріалів, меблів, офісної техніки для відновлення шкіл міста Слов’янська, міської ради Слов’янська та інфраструктури міста²⁰.

Благодійна організація “Львівська освітня фундація” (БО “ЛОФ”) заохочувала ініціативи молодих людей і надалі активно працювала в напрямку підтримки жителів Східної України, чії помешкання постраждали від дій терористів. Протягом вересня – грудня 2014 року у м. Краматорськ, м. Слов’янськ та с. Семенівка працювали волонтери з Львівської та Донецької областей, які допомагали місцевим мешканцям привести до житлового стану їхні будівлі. Багато будівельних товарів, інструментів, одягу та товарів для побуту закуповували в західних областях і пересилали у міста на Сході України²¹.

Найбільш масову групу становлять організації, що спрямовували свою роботу на **матеріально-технічну підтримку воїнів АТО**. Серед них Повернись живим, Крила Фенікса, Народний тил, Армія-SOS, БФ Підтримай армію України. Допомога військовим полягала у закупівлі та відправці на фронт найнеобхіднішого: спальники, одяг, взуття, рації, запчастини для техніки, військова оптика (тепловізори, прилади нічного бачення), душові кабінки для фронту, обладнання для прифронтових лікарень²². Масштабну допомогу ЗСУ надали Долоні дотик, Офісна сотня допомоги Українській армії, що об’єднали небайдужих офісних працівників з різних компаній, а також їхніх друзів, близьких і знайомих, які прагнули забезпечити українських військових амуніцією, технічним обладнанням, ліками та іншими життєво необхідними речами²³.

Спільною ініціативою громадських організацій “Швидка медична допомога майдану”, ГФ “Самооборона львівського Євромайдану”, ГО “Варта 700”, ГО “Всеукраїнська спілка захисту інвалідів збройних сил”, ГО “Підрозділ по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією”, ГО “Комітет екологічного порятунку України”, ГО “Слава нації”, ГО “Нескорені”, ГО “Вектор Європейського розвитку “ВАРТО”, ГО “Автомайдан Оновлений”, Автомобільний Клуб “Львів 4x4” стало створення своєрідного об’єднавчого центру Допомога Армії України²⁴.

Для координації діяльності волонтерських груп у сфері матеріальної підтримки працював ряд логістичних центрів, один із найбільших Дніпропетровський обласний логістичний волонтерський центр, що серед іншого здійснював кураторську підтримку конкретних батальйонів, доставку гуманітарних вантажів, пошук полонених та поранених, евакуацію поранених²⁵.

Серед **міжнародних організацій**, які активно впливають на роботу волонтерських структур, слід виділити Управління верховного комісара у справах біженців ООН. УВКБ ООН, що підтримало низку громадських ініціатив, зокрема психологічну підтримку сприяння в працевлаштуванні внутрішньо переміщеним особам. В цих сферах активно долучилися ГО “Донбас SOS”, ГО “Свідомі люди”, які відзначилися у створенні загальнонаціональної гарячої лінії, інформаційної консультації, проведенні навчальних семінарів для волонтерів і психологів, що працювали з переселенцями з Донбасу та Криму.

У сфері правового захисту про необхідну підтримку подбала Всеукраїнська коаліція з надання правової допомоги за підтримки Національного фонду демократії (Нідерланди). В подібному напрямі працюють Всеукраїнський благодійний фонд “Право на захист” та Данська рада у справах біженців, спільним проектом яких стала “Адвокація та правова допомога внутрішньо переміщеним особам в Україні”. У центральних та західних областях України виконавчим партнером УВКБ ООН виступила організація “Крим SOS”, а на Сході, зокрема на тимчасово окупованих територіях, – “Максимал”, що надали правову допомогу сотням громадян²⁶.

Через ряд міжнародних проектів фінансування гуманітарних програм волонтерської роботи здійснювали Католицька служба допомоги, міжнародний благодійний фонд “Карітас”, благодійні фонди Міжнародного червоного хреста, Німецьке товариство міжнародного співробітництва та ін. (Наприклад, зведення модульних містечок для переселенців, проект “Допомога сім’ям, що постраждали на Сході України” та ін.)²⁷.

Для провадження волонтерської діяльності на території України залучали іноземних громадян наступні організації: Благодійний фонд “Лікарі без кордонів – Бельгія”, Громадська організація “Товариство сприяння Збройним Силам України та Військово-Морському флоту “Цивільний корпус “Азов””, Громадська організація “Рада громадської безпеки” (Одеса), Благодійна організація „Благодійний фонд “Восток-СОС”, Громадська організація “Крим СОС”, Благодійна організація “Благодійний фонд “Фонд милосердя Майдану”, Громадська організація “Правозахисна волонтерська група” (Львів), Громадська організація “Волинський координаційний центр допомоги учасникам антитерористичної операції” (ГО “Волинський координаційний центр допомоги учасникам АТО”) (Луцьк), Громадська організація “Спілка учасників, ветеранів, інвалідів АТО та бойових дій”, Благодійне товариство “Мій тато захищає Україну” (Львів), Благодійна організація “Допомога кримчанам”.

З початком АТО Україна отримала значну гуманітарну допомогу від Західно-європейських держав Франції, Німеччини, Бельгії. Низка волонтерських організацій, створивши свої зарубіжні філії, займалися передачею цієї допомоги для адресатів. БФ “Міжнародна асоціація підтримки України” для злагоженої співпраці у цьому напрямку відкрив свої представництва в європейських країнах. Закордонні осередки були і в “Армії SOS”, зокрема “Army SOS Murcia”, “Army SOS UK”, “Army SOS Canada”²⁸.

Волонтерський рух українців підтримали не байдужі громадяни багатьох країн Європи та Америки. Серед перших євроінтеграційний рух України підтримали сусідні поляки, чимало з яких взяли участь в Революції Гідності. 10 квітня 2015 р. на Театральному майдані Луцька відбулася зустріч з польськими волонтерами, які допомогли придбати карету швидкої допомоги “Рено Kangoo Express” 2004 р. в. для потреб добровольчого батальйону міліції особливого призначення “Кривбас”, який воював у населеному пункті Широкине. Окрім них, до збору коштів долучились також лучани та українці з різних країн світу. Ініціатором акції став волонтер, співкоординатор проекту “Меценати для солдата” Руслан Теліпський разом зі своїми польськими друзями – інструкторами-рятувальниками. За його словами, на заощаджені кошти планувалося придбати ще одну легкову машину для потреб 17 танкової бригади, яка дислокувалася у Станиці Луганській. Руслан Теліпський та польські волонтери при поїздках на Схід проводили різноманітні вишколи для бійців про те, як уберегти свої життя, та передавали військові програми за стандартами НАТО²⁹.

Словацькі волонтери у вересні 2015 р. викупили для медичної роти 128-ї бригади машину швидкої медичної допомоги (Станиця Луганська). Такий подарунок ЗСУ отримали завдяки Словацько-українському волонтерському руху “SOSukrajina/sk” за підтримки Благодійного фонду “Добре сердечко/Dobré Srdiečko”, а також спілці “Aliancia Stará tržnica”³⁰.

10 грудня 2015 р. громадські організації “Білі хорвати” та Легіон патріотів “Галичина” спільно з грузинськими волонтерами доставили у 14-у бригаду (в Мар’їнці) гуманітарну допомогу: маскувальні сітки, полум’ягасники для автоматів, буржуйки, продукти, медикаменти. Львівські та грузинські волонтери допомагали військовим з першого дня війни. За цей час на передову було доставлено декілька тонн гуманітарної допомоги, легкові та спеціалізовані медичні автомобілі³¹. Як уже зазначалося, цілеспрямованою була також підтримка волонтерів організаціями української діаспори, насамперед США, Канади, Італії, Португалії, Польщі.

Форми співпраці

Міністерство соціальної політики відповідно до норм Закону України “Про волонтерську діяльність” як центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері волонтерської діяльності, виконує низку повноважень: забезпечує реалізацію державної політики у сфері волонтерської діяльності; вживає інших заходів для розвитку та популяризації волонтерської діяльності; сприяє поширенню інформації про волонтерську діяльність; сприяє громадським об’єднанням та благодійним організаціям у їхній діяльності, спрямованій на розвиток волонтерської діяльності; поширює інформацію про стан реалізації

галузевих та регіональних програм сприяння та підтримки волонтерської діяльності; оприлюднює на своєму веб-сайті наявну інформацію про організації та установи, що залучають до своєї діяльності волонтерів, зокрема, інформацію про організації та установи, що залучають іноземців та осіб без громадянства для провадження волонтерської діяльності на території України, протягом трьох робочих днів з дня отримання відповідної інформації; сприяє здійсненню міжнародного співробітництва з питань волонтерської діяльності, узагальнює і поширює практику роботи у цій сфері³². В складі Міністерства оборони України (МОУ) наприкінці 2014 р. створено Раду волонтерів, що координувала спільні дії волонтерів та міністерства. Вони намагалися розв'язати наступні проблеми: системне вдосконалення громадського контролю; антикорупційна діяльність волонтерів у ЗСУ та співпраця з іншими відомствами, створення Антикорупційної комісії; питання картографії та топографії; проблематика та розвиток інформаційних систем ЗСУ; проекти “Польова пошта” та місія “Чорний тюльпан”; соціальна та психологічна реабілітація в ЗСУ; розвиток, модернізація та інновації у системі озброєння; проблема призову та рекрутингу, пілотний проект реформи військкоматів; проблеми розвитку медичного забезпечення в ЗСУ та пов'язані з цим питання, модернізація системи нагород ЗСУ³³.

В листопаді 2014 близько 30 волонтерських груп об'єдналися в громадську організацію “Асоціація народних волонтерів України”. Протягом останніх років у різних областях постали спеціальні центри для навчання волонтерів. Підготовку здійснювали в системі центрів соціальних служб. У Чернівецькій області заняття проводилися у формі тренінгів. У Запорізькій області у грудні 2016 року презентовано та започатковано проект “Особова книжка волонтера”, до якої волонтери віком 14-35 років (молодь) матимуть змогу вносити записи / відомості про досвід волонтерської діяльності, про участь у соціальних проектах та нагороди за громадську активність.

У Харківській області також особливої актуальності набула реалізація волонтерської діяльності за напрямками: надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок проведення АТО, внутрішньо переміщеним особам. В системі центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді на території Харківської області у 2016 р. функціонували 35 Волонтерських центрів та “Шкіл волонтерів”, в яких пройшли підготовку 514 волонтерів. На допомозі волонтерів базується і діяльність Харківської обласної організації Товариства Червоного Хреста, яка має 37 структурних підрозділи у Харківському регіоні. У 2016 р. Харківською обласною організацією Товариства Червоного Хреста та її районними відділеннями проведено 405 заходів соціального напрямку, якими охоплено 21 850 здобувачів³⁴.

Центральні органи влади зробили низку рішучих заходів для легалізації та координування волонтерського руху у 2015 р. Відповідно до Указу Президента від 5 жовтня 2015 р. при обласних держадміністраціях створено Центри допомоги учасникам АТО, до роботи в яких залучалися громадські активісти, волонтери. Слід зазначити, що головною проблемою волонтерського руху в Україні залишається передусім складність організації волонтерської діяльності. Організаторам волонтерського руху потрібно не тільки ознайомитися з історією руху інших країн, організувати роботу і контроль, навчитися складати робочі плани і ставити завдання для волонтерів, а й завжди враховувати думку і досвід самих добровільних помічників³⁵. До початку АТО волонтерська діяльність не була масовою. Загроза єдності країни дійсно активізувала волонтерський рух, який залучив широкі верстви населення. В сучасних умовах волонтерство в Україні слід поділити на військове та цивільне. Останнє, в свою чергу, має два напрями – допомоги в зоні АТО та переселенцям і діяльність, не пов'язана з подіями на Донбасі. Україна може стати прикладом з розгортання системної допомоги громадських волонтерських об'єднань на допомогу фронту³⁶.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Волонтерство як об'єднання громадянських зусиль мало ціннісно-гуманістичну та соціальну природу та є однією з ознак громадянського суспільства. Населення сприймає діяльність волонтерів з повагою та довірою, як наслідок, волонтери АТО творять нову еліту громадянського суспільства³⁷. Сама мережа волонтерських організацій складається з всеукраїнських, регіональних, місцевих та міжнародних організацій, що діють на території України.

ЛІТЕРАТУРА

¹ Горбачевський Т. Волонтерський рух на підтримку захисників Вітчизни, захист переселенців / Тарас Горбачевський // Між війною і соборністю. Соціокультурна інтеграція та адаптація переселенців з Донбасу та Криму. Західноукраїнський вектор: монографія [відп. ред. М. Литвин]. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2017. – С. 394–395.

² Інформаційна довідка щодо волонтерства та благодійництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.msp.gov.ua/news/12101.html>

³ Шарата Н. Діяльність громадських організацій і розвиток волонтерського руху / Н. Шарата, О. Біліченко, В. Редька. – Миколаїв: видавництво “МНАУ”, 2014. – С. 33.

⁴ Волонтери фронту: Хто у Львові допомагає військовим [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tvoemisto.tv/news/volontery_frontu_hto_u_lvovi_dopomagaie_vijskovym_66020.html

- ⁵ Характеристика основних груп волонтерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studfiles.ru/preview/5258412/page:26/>
- ⁶ Волонтерські організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mip.gov.ua/content/volonterski--organizacii.html>
- ⁷ В Україні 14,5 тис. волонтерів постійно допомагають армії – Ахрамія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/27039296.html>
- ⁸ Благодійна ініціатива “Турбота, підтримка” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/pg/CharityinitiativeCareSupport/about/?ref=page_internal
- ⁹ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/pg/bahmutukr/about/?ref=page_internal
- ¹⁰ Волонтерські організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poruch.ua/volonterskie-organizatsii.html>
- ¹¹ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/pdudnik?fref=ts>
- ¹² У Львові волонтери почали збирати вишиванки для людей Донбасу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poruch.ua/u-lvovi-volonteri-pochali-zbirati-vishivanki-dlya-lyudej-donbasu.html>
- ¹³ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/pg/sumyartpolk/about/?ref=page_internal
- ¹⁴ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/pg/centredopomogi/about/?ref=page_internal
- ¹⁵ “Священник в армії – это “пограничник”. Он служит для людей, которые находятся на границе веры и безвер’я” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eleos.com.ua/index.php/2016-03-09-13-52-08/news/item/1701-sviashchenykvarmiitsepohrananychnyk>
- ¹⁶ В УПЦ відкрили відділ соціального служіння і благодійності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://religions.unian.ua/orthodoxy/937679-v-upts-kp-vidkrili-viddil-sotsialnogo-slujinnya-i-blagodiynosti.html>
- ¹⁷ Координаційний центр допомоги вимушеним переселенцям [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/pg/helpcenter.org.ua/about/?ref=page_internal
- ¹⁸ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poruch.ua/volonterskie-organizatsii.html>
- ¹⁹ Новое направление деятельности Фонда Елены Пинчук “АНТИСПИД” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.antiids.org/projects/afterwar.html>
- ²⁰ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poruch.ua/volonterskie-organizatsii.html>
- ²¹ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poruch.ua/volonterskie-organizatsii.html>
- ²² Підтримай армію України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/pg/fondeam/about/?ref=page_internal
- ²³ Офісна сотня допомоги українській армії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/pg/ofisna.sotnya/about/?ref=page_internal
- ²⁴ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/pg/%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B0-%D0%90%D1%80%D0%BC%D1%96%D1%97-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8-1408029412773842/about/?ref=page_internal
- ²⁵ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poruch.ua/volonterskie-organizatsii.html>
- ²⁶ Піх О. Діяльність міжнародних організацій щодо допомоги та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб в Україні / Олег Піх // Між війною і соборністю. Соціокультурна інтеграція та адаптація переселенців з Донбасу та Криму. Західноукраїнський вектор: монографія [відп. ред. М. Литвин]. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2017. – С. 312–313.
- ²⁷ Там само. – С. 317–318.
- ²⁸ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B2_%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8_\(2014_%E2%80%94%D0%B4%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%B5%D1%80\)#.D0.86.D0.BD.D0.BE.D0.B7.D0.B5.D0.BC.D0.BD.D1.96](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B2_%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8_(2014_%E2%80%94%D0%B4%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%B5%D1%80)#.D0.86.D0.BD.D0.BE.D0.B7.D0.B5.D0.BC.D0.BD.D1.96)
- ²⁹ До Луцька приїдуть польські волонтери [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poruch.ua/do-lutska-priyidut-polski-volonteri.html>
- ³⁰ Словацькі волонтери придбали закарпатським військовим автомобіль [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poruch.ua/slovatski-volonteri-privzli-zakarpatskim-vijskovim-avtomobil.html>
- ³¹ Волонтери зі Львова та Грузії привезли допомогу Волинській бригаді у зону АТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poruch.ua/volonteri-zi-lvova-ta-gruziyi-privzli-dopomogu-volinskij-brigadi-u-zonu-ato.html>
- ³² Волонтерство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.msp.gov.ua/timeline/Volonterstvo.html>
- ³³ Відбулося засідання Ради волонтерів при Міністерстві оборони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://anv.org.ua/novini/rada-volonterv-provela-svoje-pershe-zasidannya-u-novomu-rotsi/>
- ³⁴ Інформаційна довідка щодо волонтерства та благодійництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.msp.gov.ua/news/12101.html>
- ³⁵ Оптимізація волонтерської діяльності в Україні на сучасному етапі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studfiles.ru/preview/5196862/page:10/>
- ³⁶ Жужа Л. Волонтерський рух у контексті антитерористичної операції в Україні: політологічний вимір. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук / Лілія Жужа. – Харків, 2016. – С. 1.
- ³⁷ Там само. – С. 13.